

עבירת מרמה והפרת אמונים

כאשר עובד ציבור בכל דרג שהוא, מנצל את סמכותו להשגת טובות הנאה אישיות, מעשיו יוגדרו כמעשי מרמה והפרת אמונים. מרמה והפרת אמונים מצדו של עובד הציבור מובילה לפגיעה בסדרי המנהל הציבורי ובאמון שהציבור רוכש במערכת השלטונית בכללותה. עבירת המרמה והפרת האמונים נועדה להתמודד עם הניצול לרעה של המנהל הציבורי בידי גורמים פנימיים האמונים על פעילותו. יחד עם זאת, גבולותיה של עבירה זו מעורפלים מאוד, דבר שהביא ללא מעט זיכויים בראי ההיסטוריה של הפסיקה הישראלית. עו"ד אסף דוק מסביר על יסודות העבירה ומרכיביה.

מהי מרמה והפרת אמונים?

למעשה, כל פעולה שיש בה ניגוד עניינים והיא מבוצעת על ידי עובד הציבור, יכולה להיחשב כהפרת אמונים. עבירות מרמה והפרת אמונים מהוות עניין ציבורי רב בשל העובדה כי עובד הציבור, גם כאשר מדובר בעובד זוטרי, מייצג את מנגנון הממשל באופן זה או אחר וכי הציבור רואה בו כמי שמחזיק בכוח רב וסמכויות רבות שנועדו לשרת את צרכיו ולעשות בו שימוש מושכל ואחראי בהתאם לסמכויות שהוקצו לו לשם כך ותו לו.

עבירת מרמה והפרת אמונים מוגדרות בסעיף 284 לחוק העונשין הקובע ענישה של עד 3 שנות מאסר בפועל. על-פי הסעיף, העבירה מתממשת כאשר עובד הציבור, בכל דרג שהוא, עושה שימוש בכוחו, לתועלתו האישית לצורך הפקת טובת הנאה בכל צורה ודרך. לדוגמא: בכיר במנהל מקרקעי ישראל שמפשיר קרקעות חקלאיות שלא נועדו להפשרה במטרה לקבל דירה או מספר דירות בתמורה, קבלת כספים ושלל טובות הנאה שנועדו לשרתו ואת מי שמשתף עימו פעולה, מעשים שיש בהם כדי להוביל לפגיעה כלכלית בציבורים שלמים.

עבירת מרמה והפרת אמונים מורכבת משלושה רכיבים אותם נדרשת התביעה להוכיח

1. יש להוכיח כי פעולת המרמה בוצעה על-ידי עובד ציבור שניצל את הסמכות הציבורית שניתנה לו לצורך הגשמת אינטרס פרטי שלו. קרי, כאשר עובד ציבור בכל דרג שהוא, מנצל את מעמדו כגורם בעל השפעה להשגת טובות הנאה אישיות, מעשיו יוגדרו כמעשי מרמה והפרת אמונים.

2. יש להוכיח כי פעולת המרמה בוצעה מכוח תפקידו של הנאשם כעובד ציבור. קרי נדרשת ראייה המלמדת כי עובד הציבור פעל לשם השגת היעדים והמטרות הפרטיות שלו במסגרת תפקידו כעובד ציבור, אף אם המעשים המיוחסים לו היו מחוץ לגדר סמכויותיו.

3. יש להוכיח כי פעולת המרמה הובילה לפגיעה בציבור. קרי יש להוכיח כי פעולת המרמה מצד עובד הציבור הובילה לפגיעה בציבור, אולם אין דרישה כי הפגיעה תבוא לידי ביטוי בנזק חומרי, אלא די בכך שאמון הציבור במערכת השלטונית נפגע.

מרמה והפרת אמונים נתפשת עבירה חמורה מכיוון שהיא פוגעת באמון הציבור במערכת השלטונית ובעצם כך בחברה כולה. לדעת הפסיקה הערכים המוגנים בעבירה זו הם: אמון הציבור בעובדי הציבור, טוהר המידות של פקידי הממשל והאינטרס הציבורי עליו מופקד הציבור, שהוא הפעילות התקינה של מערכת המנהל הציבורי. ברגע שטוהר המידות של עובד הציבור נפגע בשל התנהלות ערכית לקויה, כלל המערכת השלטונית נפגעת ובפרט אמון הציבור.

הפגיעה שמביאה עימה עבירת מרמה והפרת אמונים לא חייבת להיות פגיעה חומרית כדי שיתקיימו יסודות העבירה. הפגיעה יכולה

להיות גם פגיעה מוסרית או ערכית, הן באופי ביצוע העבירה, אופי העבירה, מורכבותה וחומרתה. כאן בנקודה זו, צריך יהיה להוכיח כי אמון הציבור נפגע כתוצאה מהעבירה המיוחסת לעובד הציבור.

כמו כן, בעבירת הפרת אמונים אין צורך להוכיח עצימת עיניים או מחשבה פלילית מאז שנת 2004 לנוכח הפסיקה של בית המשפט העליון בה נקבע כי בעבירה זו לא נדרשת מחשבה פלילית ייחודית ודי להסתפק במודעות להיבט הפיזי של המעשה.

האם כל ניגוד עניינים של עובד ציבור מקים בסיס לעבירת מרמה והפרת אמונים?

בהחלט לא. העבירה מתגבשת בנסיבות של ניגוד עניינים הגורם לפגיעה מהותית באינטרס המוגן ע"י האיסור הפלילי. האינטרס המוגן המגולם בעבירה של מרמה והפרת אמונים הוא מניעת פגיעה מהותית באמון הציבור בעובדי הציבור; או בטוהר המידות של עובדי הציבור או בתקינות פעולת המנהל הציבורי. בהקשר זה יש להתחשב, בין השאר, בעוצמת ניגוד העניינים; במידת הסטייה מהשורה, אם הייתה כזו; במעמדו של עובד הציבור בהירארכיה הציבורית ובהשפעת פעולותיו על עובדי מדינה והציבור. כאשר עובד ציבור בכיר מצוי בניגוד עניינים הוא מקרין כלפי הכפופים לו וכלפי הציבור כולו את כישלונה של המערכת הציבורית, את שבירתם של הכלים הממלכתיים. כאשר ניגוד העניינים כולל בחובו היבט כספי, עובד הציבור מקרין את הקשר בין הון לשלטון.

בעפ"ג 13-10-36880, מ"י ב' ויקטור לוי נכתב כי לא כל אי סדר ותקלה ניהולית, מלמדת בהכרח כי נעשה מעשה של שחיתות עליה מצביעה עבירת מרמה והפרת אמונים. השימוש באמצעי של הדבקת תווית של שחיתות ועבריינות לכל מעשה מנהלי שיש בו חריגה מהסדר התקין, צריכה להיעשות בזהירות ורק במקרים בהם ניתן לקבוע, מעבר לספק הסביר, כי אכן מדובר במעשה של שחיתות. ביעור התופעה הפסולה של השחיתות השלטונית לא תושג באמצעות שימוש מוגבר במונחי שחיתות. בית המשפט עוד הוסיף כי יש להיזהר מקביעה שיפוטית שבמקום להבהיר את החוק ויחוד הסנקציה שבהוראותיו למקרה המובהק המתאים תפעל בצורה הפוכה של פגיעה בנורמה אותה מבקש החוק לבסס.

הבעיה המרכזית מאז ומתמיד ביחס לעבירת מרמה והפרת אמונים הייתה עמימותה וחוסר בהירותה. מהו היסוד העובדתי הנדרש לצורך הרשעה בעבירה זו? מהו היסוד הנפשי הנדרש? לא בכדי מתחו משפטנים מובילים ביקורת על עצם קיומה של עבירה זו, בניגוד לעבירות אחרות המתייחסות לפעולתו הראויה של המינהל הציבורי (כגון עבירת השוחד).

גם שופטי הרוב בפרשת שבס, פסק דין בדיון נוסף בבית המשפט העליון אשר בא בעיקרו לקבוע הלכה מכאן ואילך, על מנת להבהיר לעובדי הציבור את גדריה של עבירה זו, היו מודעים עד מאד לבעייתיות הרבה של העבירה. כך, קבע כבוד השופט חשין, אחד מהשופטים שהצטרפו אל דעת הרוב בפרשת שבס, בפתח דבריו:

"עיון בעבירה זו של הפרת אמונים מעלה בדעתנו עבירה אחרת השוכנת בחוק העונשין, עבירה דומה ושאינה-דומה, הלא היא העבירה הקרויה "תקלה ציבורית" (וכלשון החוק במקורו: "public mischief"). וכדברו של סעיף 198 שלחוק: "העושה מעשה העלול להביא לתקלה ציבורית, דינו - מאסר שלוש שנים."

עבירה זו של "תקלה ציבורית", עליה נאמר כי "...עבירה שאין לה שיעור, לא למעלה, לא למטה ולא לצדדין... ואין כמוה נוגדת את העקרונות השוררים בדרכי החקיקה והפרשנות של החוק" (ע"פ 53/54 אש"ד, מרכז זמני לתחבורה נ' היועץ המשפטי, בעמ' 818, מפי השופט זילברג).

ובהתייחסו ספציפית לעבירה זו הוסיף וציין כב' השופט חשין:

"כפי שראינו, העבירה של הפרת אמונים עבירה היא שגבולותיה פרוצים-משהו, וממילא שומה עלינו להיזהר ולהישמר שמא נגרוף אל התחום הפלילי מעשים שאפשר מעשים בלתי ראויים הם לעצמם, אלא שדין המשמעת וכללי האתיקה - הם ולא המשפט הפלילי -

ייעודו להם."

גם נשיא בית המשפט העליון דאז, שאף ישב בראש ההרכב וכתב את דעת הרוב בפרשת שבס, קבע שם בפירושו:

"כתוצאה מכך גבול התחולה של האיסור הפלילי הוא עמום, ובית-המשפט נדרש "להלך על חבל דק, המפריד בין האיסור הפלילי מזה לבין ההתנהגות הלא פלילית מזה..." (ע"פ 884/80 מדינת ישראל נ' גרוסמן, בעמ' 417). על רקע זה הובעה הדעה כי אילו נתאפשרה ביקורת שיפוטית על חוקתיותו של סעיף 284 לחוק העונשין, מן הראוי היה לבטלו בשל חוסר בהירותו, ועל-כל-פנים ראוי שהעבירה תבוטל על-ידי המחוקק עצמו, שכן "אין מקום בתחום הפלילי לעבירת-סל של הפרת אמונים" (מ' גור -אריה "הפרת אמונים מצד עובדי הציבור ונבחרי - האם עבירה פלילית?" פלילים ח (תש"ס) 253, בעמ' 266).

לאור כל אלה, ניתן ללמוד כי גבולותיה של הפרת אמונים מעורפלים הם עד מאוד, וכי "הסכנה, הרובצת לפתחו של בית המשפט בדונו בעבירות כאלה, היא, שמא תוך כוונתו לעשות סייגים כדי להרחיק את עובד הציבור מן העבירה ימצא מכניס בתחומה של עבירה התנהגות פגומה מבחינת סדרי מינהל תקינים שאינה עולה כדי עבירה".

זומנת לחקירה או הוגש נגדך כתב אישום בגין מרמה והפרת אמונים?

במידה וזומנת לחקירה או למשפט פלילי בגין מרמה והפרת אמונים אתה זקוק לעורך דין פלילי מנוסה שייסע לך בניהול ההליך הפלילי נגדך, בין אם זה בחקירה המשטרית ובין אם זה בכותלי בית המשפט, שכן המדובר בעבירה פלילית שתוצאתה יכולה להיות חמורה מאוד הכוללת כאפשרות סבירה לחלוטין גם שהייה מאחורי סורג ובריח. משרדנו מספק ייעוץ וייצוג משפטי לנאשמים המואשמים בעבירות צווארון לבן מזה תקופה ארוכה ובכך שומר נאמנה על הזכויות והאינטרסים שלהם תוך לחימה עיקשת, רציפה ובלתי מתפשרת במנגנונים השונים עד לכיבוש היעד לשביעות רצונם. במידה ונלקחת לחקירה או הוגש נגדך כתב אישום בגין מרמה והפרת אמונים פנה ללא דיחוי להתייעצות עימנו בטלפון **052-6885006** או השאר פרטים ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.